

REPORT
OF THE
Constitution Committee
OF
BHOR STATE

1940

CONTENTS

(Only paragraph numbers are shown in this Table of Contents.)

Part I.—Report.

Introductory.

The Ruler's announcement in pursuance of which the Committee was appointed.—1. Appointment of the Committee.—2. Terms of reference.—3. The present Report deals only with the first three terms of reference.—4. Proceedings of the Committee.—5. The Report largely follows the evidence received.—6.

Extent of the Franchise.

Adult franchise should be declared to be the goal, but its immediate establishment is not feasible.—7. The reasons why introduction of adult franchise is not at present feasible.—8. Factors suggesting a restricted franchise: economic, educational and political backwardness.—9, 10. Factors suggesting a wide franchise: immediate and prospective reforms in the constitution. The constitution at present in force.—11. The constitution to come into force in the immediate future.—12. The constitution to come into force five years thereafter.—13. The franchise now to be introduced must be such as to be capable of expansion by easy stages so that it could be made wide enough for the system of partial responsible government promised to be inaugurated in the State after five years.—14. The appropriate size of the electorate must first be roughly determined.—15. Objections to this method of proceeding stated and answered.—16. The electorate for Bhor State should be between 10 and 15 per cent. of the population.—17. The material was wanting on which to base franchise recommendations which would produce an electorate of just the desired size, and such material was not easy to obtain.—18. But time pressed for quick decisions.—19. The Committee had therefore to go upon such insufficient material as was available to it. It urges Government to adopt the Committee's recommendations for franchise qualifications as they are, and to submit them to revision on the eve of the introduction of wider reforms five years hence.—20.

Franchise Qualifications.

Property will be the main foundation of the franchise. No education test supplementary to property tests need be imposed.—21. But it is necessary to provide an alternative education test.—22.

Qualifications based on Taxes.—Payment of Re. 1 of mobatarfa.—23. The dhangar mahal levied on sheep-keeping dhangars cannot be made a basis for the franchise.—24. But the dhangar mahal paid by buffalo-keeping dhangars on one buffalo kept by them will entitle them to the suffrage.—25. Royalty on hirda and ranwa fee do not afford a basis for the franchise.—26.

Qualifications based on Property :

Agricultural Land.—Holders of alienated as well as unalienated land, assignees of land revenue and khots will be given the right to vote. The possessory occupants and not the registered occupants of land will have the right.—27. Rs. 8, 6 and 4 will be the qualifying standard of land revenue assessment in different tracts. The proportion in which the different standards will apply.—28. The tenants too will be enfranchised.—29. The rule concerning the qualifications based on land revenue.—30.

House Property.—Only Bhor town, nine specified villages and villages in the Velwand valley will have the right to the franchise on this basis. Both owners and occupiers of houses will have the right.—31.

Salary.—Government servants drawing a monthly salary of Rs. 20 and Government pensioners drawing a monthly pension of Rs. 7 will be entitled to the franchise.—32.

Qualifications based on Education.—The passing of the vernacular fourth standard examination or the attainment of education of an equivalent standard will be a qualification for the vote.—33. Those claiming this qualification will have to apply for enrolment and establish their claim.—34.

Special Qualifications for Women.— Women as such will not be subject to disqualification. They will be entitled to the franchise if they possess the prescribed qualifications in their own right. Probable numbers that will be so enfranchised.—35, 36. For women the educational qualification will be that of bare literacy.—37. The enfranchisement of women on the basis of their husbands' qualifications is not recommended.—38. The State should vigorously promote literacy among women in order rapidly to increase their voting strength.—39.

Special Qualifications for Backward Classes.— For the untouchables and forest and hill tribes the general property qualifications will be halved and the education qualification will be mere literacy. Since further increases in the electoral strength of these classes will depend mainly upon an increase in the number of literates, the State ought to make special attempts to diffuse education among them.—40. Mahars and ramoshis who enjoy wataans or, not enjoying them, have a liability placed upon them for performing village service will have the right to vote.—41.

The age requirement for voters is the completion of 21 years. Plural voting is strictly forbidden. No voter will be permitted to stand as a candidate for election in more than one constituency.—42.

Citizenship and Residence.

It is unnecessary to require that voters and candidates should be "citizens" of the State.—43. As the rulers or subjects of Indian States are allowed to take part in elections in British India, so might "aliens" be allowed to take part in the election to the Bhor Legislative Council.—44. No residence requirement is prescribed for those who satisfy conditions of property qualification, but in the case of those who claim enfranchisement on the basis of education alone a residence requirement of a simple kind is prescribed. These provisions will apply to candidates as well as voters. No postal voting will be allowed.—45.

Restrictions on Candidature.—A person will be allowed to stand as a candidate for election in the constituency in which he is enrolled or in any other territorial constituency situated in the same taluka, but in no constituency of a different taluka.—46. Arguments against restriction.—47. Arguments for restriction.—48. The main reason for adopting the restriction.—49. Unrestricted candidature will create a monopoly for the advanced classes.—50. Encouragement to local representation is necessary.—51. Therefore, a middle course is adopted.—52.

Constituencies.

Single-Member Constituencies.—Opinion was divided on this question among the witnesses.—53. Minority representation requiring plural-member constituencies is not a question of urgency in Bhor State.—54. The single-member system is therefore the best.—55. Advantages and disadvantages discussed. The verdict of a British Royal Commission.—56, 57. Sudhagad taluka's demand for a multi-member constituency not accepted.—58.

Distribution of Seats.—The twelve elective seats will be distributed as follows: one seat for the urban constituency of Bhor; one seat for the special constituency of inamdars; and two seats each for the five talukas.—59. Sudhagad taluka's claim for a third seat cannot be conceded.—60.

Urban Constituency of Bhor.—Reasons for recommending the formation of a separate urban constituency for Bhor town.—61. The formation of this constituency appears inevitable.—62. The rest of Vichitragad taluka gets as a result only two seats, which is unfair. But the injustice cannot be remedied.—63. The franchise qualifications for the urban constituency will be broadly the same as municipal franchise qualifications, with a few modifications which are mentioned.—64.

Special Constituency of Inamdars.—A demand for class electorates was put forward by inamdars and the untouchables.—65. Public opinion opposed to the inamdars' constituency.—66. Inamdars' view-point.—67. The Committee's own conclusion is that a special constituency should be established for inamdars.—68. Reasons for arriving at this conclusion.—69. The specific recommendation of the Committee is that inamdars, watandars, etc. with an annual inam income of Rs. 25 should be formed into a special constituency to elect one from among themselves. They will, however, be given the option to remove their names from this constituency and vote or stand as candidates in another constituency if they are otherwise eligible for the purpose.—70. Reasons for allowing this option.—71.

The Untouchables' Claim for a Special Seat.—The untouchables have no political consciousness nor special interests. Therefore, they cannot be given a seat either in communal or general electorates.—72. Special electorates are harmful.—73. The Committee hopes that the Council will not neglect the interests of the untouchables.—74.

Delimitation.—The delimitation of each taluka into two electorates for the purpose of electing to two seats is left to officials.—75.

Qualifications of Candidates.

Higher property qualifications will not be imposed upon candidates than upon voters.—76. Experience of countries where such qualifications are prescribed.—77. An education test will, however, be prescribed, viz. the candidate should have passed the vernacular fourth standard or should be certified as having attained education of a corresponding standard.—78. The Government might allow exceptions.—79. Candidates should be required to make a deposit, which would be returnable to them unless they secured a certain proportion of votes polled.—80. A return of election expenses required of candidates.—81. The age requirement for candidates will be that they should have completed thirty years.—82.

Disqualifications.—The disqualifications for both voters and candidates would be modelled on the lines of the Government of India Act, 1935, the disqualifications being capable of removal at the hands of Government. In considering the removal of the disqualification for candidature of persons sentenced to two years, Government should pay attention to whether the offences of which these persons were convicted were committed in circumstances involving moral turpitude.—83. Voting to be by secret ballot.—84. Method of recording a vote.—85.

Nominated Members.

Several sections of the community having no chance of success at the polls, it was necessary for the Committee, in order to achieve a complete-

ness for its recommendations, to suggest that the deficiencies in the result of elections should be made good by nominating unofficial representatives of these sections to the Council.—86. The Committee's recommendation in this behalf is that a member of the untouchable castes, a member of the hill and forest tribes, a person who, though perhaps not belonging to these castes and classes, would voice their needs, and a woman should be included among the nominated members.—87. Similarly important interests which fail to receive sufficient representation in the election should be given representation through nomination. If by using the power of nomination in favour of unofficials in this way official members are thought to be insufficient, officials who are not members may be allowed to attend the Council, as occasion demands, for the purpose of giving information and putting forward the official point of view, without, however, the right of voting being conferred on them. Nominated unofficials should, before appointment, be informed that they would enjoy freedom in voting and that their tenure of membership would be for the life of the Council.—88.

Conclusion.

The Committee's modest aim is to make the Council as fully representative of the popular will as is possible in existing circumstances, leaving it to the future to extend this limited franchise so that ultimately it will become universal.—89. But, in order that public welfare will be fully secured, Government and the people must work in harmony and co-operation, the electors returning honest and instructed representatives and Government giving increasing weight and finally full approval to their views.—90. Acknowledgments.—91.

Part II.—Minutes of Dissent.

Adult Franchise.

(*Dissent by Mr. G. B. Potnis.*)

Adult franchise can be immediately introduced ; such introduction is also desirable. The limited franchise if introduced will only entrench the position of vested interests. Various franchise proposals criticised.—92 to 98.

Separate Constituency for Bhor.

(*Dissent by Mr. K. G. Deo.*)

The formation of an urban constituency for Bhor involves injustice to the people of Vichitragad taluka and should be avoided.—99 to 101.

Restrictions on Candidature.

(*Dissent by Messrs. Vaze, Panse, Sane and Polnis.*)

Where no compelling necessity for restrictions exists, there should be freedom for persons eligible to become candidates to offer themselves for election in any territorial constituency, as in fact is the case in British India and several States.—102. Such freedom does not amount to an indirect extension of the franchise.—103. Nor does the formation of single-member constituencies necessitate restricted candidature.—104. Freedom for candidates is not uncongenial to representative government.—105. Freedom for candidates does not take away the right of voters to vote for local candidates and is therefore unexceptionable.—106. Restrictions, not imperatively required by local circumstances, are morally wrong and politically inexpedient.—107. A residential qualification which operated to restrict the freedom of candidates was imposed in three provinces in British India, but it was imposed without justification and has now been removed.—108. The British practice gives full freedom to candidates with happy results.—109. In U. S. A. freedom is restricted by custom, but with results deplored by all.—110. No legal bar should be imposed in Bhor State, so as to prevent the election of candidates of conspicuous ability only because they come from a different taluka.—111. The fear that upper classes of society will monopolise legislative seats if unrestricted freedom is allowed is unfounded.—112. The restrictive provision recommended in the Report should therefore not be sanctioned, but full freedom given to candidates to stand for any territorial constituency.—113.

Special Seat for Inamdars.

The main question whether inamdars require special protection of any kind is ignored by the Majority.—114. They appear to be numerous.—115. Also economically, educationally and politically advanced enough to take care of themselves.—116. Nor is it contended that they will not win seats in open competition.—117. If protection were needed, it should take the form of reservation of seats in joint electorates, in order to obviate the evils of special electorates, which the Majority themselves admit.—118. The experience of British India does not support the Majority recommendation.—119. The proposed constituency will not consist of territorial magnates as in British India. Nor, it is presumed, is it meant to buttress conservatism.—120. The inamdars ask for a special seat, but this demand ought not to be conceded.—121. Nor is the demand anything like unanimous. Several inamdars oppose it as injurious to their class interests as well as to the general interests.—122. The dissentient Members, although entirely unconvinced of the need for special protection to the inamdar class, were prepared, as a compromise, to offer them a

reserved seat in mixed electorates, but the offer was refused by the Majority. The Majority's recommendation should therefore be turned down.—123.

A Seat for the Untouchables.

Acceptance of inamdars' claim involves in present conditions denial of untouchables' claim.—124. Evidence of the witnesses belonging to the touchables classes analysed.—125, 126. Evidence of the witnesses belonging to the untouchable classes examined. Why the demand of a communal electoral cannot be supported.—127, 128. The demand for weightage in elective representation should be met by giving one elective and one appointive seat.—129. The elective seat to be guaranteed to the untouchables could only be taken from Vichitragad taluka, which would willingly give it to them.—130. The grant of a special seat to inamdars imposes a vote on the grant of an elective seat to the untouchables.—131. In order to make an elective seat available to the untouchables and yet provide a seat for inamdars, the dissentient Members proposed a *via media*, viz. that the latter seat should be taken from Pawanmawal taluka. But the compromise was rejected.—132. The Majority's arguments for denying a seat to the untouchables examined.—133. Conclusion.—134.

Nominated Members.

In the Committee's recommendation on this subject the official members bear no part. Mr. Deo insists upon five of the eight nominated members (excluding the President) to be unofficial.—135.

Appendix I.—List of witnesses (pp. 114-116).

Appendix II.—Questionnaire (pp. 116-119).

Appendix III.—Statistical Information (pp. 119-125).

APPENDIX I.

List of Witnesses.

Vichitragad Taluka.		
1	Mr. D. L. Joshi	40 Mr. D. S. Deshpande
2	" M. G. Bhagwat	41 " R. H. Deshpande
3	" K. S. Ainapure	42 " S. K. Kabule
*4	Nagar Bhushan N. P. Thopte	†43 " Shankarrao Nigade Deshmukh
*5	Mr. A. R. Upadye	44 " S. M. Phatak
*6	" S. K. Shindkar	45 " G. V. Dhaygude
7	" V. L. Lohokare	46 " B. B. Salunkhe
8	" R. B. Bhide	*47 " R. T. Shete
9	" D. G. Bokil	48 " M. C. Shivtare
10	" D. C. Phadnis	49 " A. A. Shirke
11	" G. P. Chirputkar	50 " M. V. Shirke
12	" S. L. Atre	
13	" K. K. Potnis	Rajgad Taluka.
*14	" S. L. Limaye	*51 Mr. S. R. Jogdeo
*15	" R. L. Gujar	52 " Narhari Dhondeo
16	" K. B. Patankar	*53 " P. B. Shilimkar
17	" A. V. Thite	54 " S. R. Purohit
18	" P. V. Kanitkar	55 " M. G. Nakti
*19	" K. A. Gupte	56 " B. T. Katkar
20	" K. B. Gapchup	57 " K. A. Ingulkar
*21	" M. K. Dabadghao	58 " V. B. Deshpande
22	" S. V. Mahashabde	59 " N. M. Dere
*23	" K. R. Dabadghao	60 " G. K. Shilimkar
*24	" G. B. Devi	†61 " J. K. Dhor
25	Secretary, Bhore Bar Association	†62 " S. K. Pansare
26	Mr. N. M. Aptikar	†63 " V. R. Kank
*27	" L. M. Devi, Praja Sabha, Bhore State	†64 " K. B. Dhangar
*28	" V. S. Patankar, Hindu Mahasabha, Bhore	†65 " N. B. Konde
*29	" V. D. Mukadam	†66 " D. A. Konde
*30	" R. B. Phadnis	†67 " K. V. Dhor
31	Dr. C. M. Anturkar	†68 " K. R. Patil
*32	Mr. H. S. Deshpande	†69 " V. B. Dere
*33	Dr. S. S. Walimbe	†70 " T. A. Pangare
34	Secretary, Aikya-wardhak Club, Shirwal	†71 " K. D. Jangam
35	Mr. N. G. Walimbe	
36	" N. K. Parvate	Prachandgad Taluka.
37	" S. T. Sanas	*72 Mr. D. B. Pasalkar
38	" B. M. Deshmane	73 " G. S. Honap
39	" R. V. Kulkarni	74 " G. G. Nivangune
		75 " S. B. Pasalkar
		76 " K. G. Varghade
		77 " R. H. Karhadkar and 18 others

* Orally examined.

† Orally examined but written statement not received.

APPENDIX I—LIST OF WITNESSES

*78 Mr. Y. G. Kadu and 86 others	119 Mr. K. V. Joshi	
79 " Y. N. Patil and three others	120 " V. V. Ketkar	
80 " S. G. Deshpande	121 " V. G. Joshi	
81 " N. A. Pasalkar and six others	*122 " N. P. Chavak	
†82 " S. R. Deshpande	*123 " K. G. Limaye	
†83 " N. M. Deshpande	124 " G. G. Marathe	
†84 " S. R. Pasalkar	*125 " G. D. Gaikwad and six others	
†85 " V. H. Pawar	126 " G. R. Joshi	
†86 " S. B. Pasalkar	127 " G. M. Sule	
†87 " M. S. Pasalkar	*128 " L. K. Bhawe	
†88 " B. K. Kadu	129 " M. N. Acharya and two others	
Pawanmaval Taluka.		
89 Mr. V. G. Agashe	130 " G. L. Dharap	
*90 " K. G. Deo	131 " B. N. Chandvadkar	
91 " R. L. Deo	132 " M. G. Chandvadkar	
92 " D. V. Joshi	133 " H. T. Ranade	
93 " C. K. Shah	*134 " B. K. Damle	
*94 " D. B. Potnis	135 " R. G. Gangal	
*95 " V. A. Rayarikar	136 " N. K. Konkarn	
96 " V. N. Agashe, Pawanmaval Taluka Sabha	137 " S. S. Joshi	
97 " N. L. Natu	138 " T. G. Dikshit Lele	
98 " A. R. Shah	139 " G. C. Kulkarni	
99 " Mohanlal Nagardas	140 " K. A. Deshmukh	
100 " A. B. Deo	141 " R. N. Potdar	
*101 " V. G. Deo	*142 " Sakal Revachand Shah	
102 " D. V. Deo	*143 Dr. K. H. Kunte	
103 " Giridharlal Hargovandas	*144 Mr. C. M. Kulkarni	
104 " D. S. Deshpande	†145 " D. R. Modak	
*105 " M. N. Satve	†146 " P. K. Deshmukh	
106 " P. V. Dighe	†147 " S. D. Lakhimale	
107 " R. R. Ghare	†148 " Usman Inus Mujavar	
†108 " B. B. Jagtap	†149 " Shilimkar, Chambhar	
†109 " N. S. Bangude	†150 " D. J. Khatal	
†110 " B. B. Maral	Outsiders.	
†111 " M. B. Deshpande	*151 Mr. S. L. Vaidya, Poona	
†112 " A. B. Marne	152 " M. R. Subbedar, "	
Sudhagad Taluka.		
113 Mr. R. M. Pradhan	*153 " R. R. Bhole, M. L. A., Poona	
*114 " R. P. Mehta, Sudhagad Congress Committee	*154 " G. C. Bhate, Sudhagad Taluka Sabha	
115 " T. S. Abhyankar	†155 " S. V. Tilak, Nagothna	
116 Secretary, Vachanalaya, Jambhulpada	†156 " P. S. Athavle, Lonavala	
117 Mr. R. V. Khandagle	*157 " Khaserao Raje Shirke, Poona	
118 " V. Y. Sule	158 " G. B. Vartak, Bombay	
	159 " N. P. Gaikwad	
	160 " H. V. Chiplunkar, Poona	

* Orally examined.

† Orally examined but written statement not received.

BHOR CONSTITUTION COMMITTEE

161 Mr. V. K. Sohoni, Turade	*184 Mr. V. K. Bhave, Poona
162 " M. V. Anturkar, Bombay	185 " R. N. Mandlik, Pen
*163 " M. G. Bapat, Poona	186 " P. G. Limaye, Poona
164 " T. K. Vaidya, Bombay	187 " N. K. Bavdekar "
165 " D. K. Konkar, Panvel	188 " V. A. Patvardhan, "
166 " N. K. Wagh, Chaskaman	189 " V. R. Shilimkar
167 " G. V. Chiplunkar, Poona	*190 Sardar V. N. Mutalik, Satara
168 " A. D. Gadre, Bombay	191 Mr. B. R. Pasalkar, Poona
*169 " V. A. Gadkari, M. L. A., Poona	*192 " D. S. Walimbe, "
170 " G. M. Divekar, Bombay	193 Sardar R. R. Panditrao, Satara
171 Raj-Ratna V. V. Joshi, Baroda State	194 Mrs. Anandibai Lonkar, Poona
172 Mr. G. M. Divekar, Bombay	*195 Miss Vimlabai Chittrav, Poona
173 " G. G. Dharap, "	*196 Mr. V. R. Thakar, "
174 " K. G. Limaye, Poona	*197 " V. R. Shingre, Poona, and two others
175 " V. V. Konkar, Wai	*198 " Y. D. Khole, Poona
176 " G. P. Deshpande, Poona	199 " M. D. Deshpande, Poona
177 " N. R. Divekar, Bombay	*200 " M. V. Shingre, "
178 " V. R. Divekar, "	201 " V. A. Karmarkar, Paud
179 " B. R. Deshmukh, Poona	*202 " L. G. Patwardhan, Poona
180 " K. D. Puranik, Indore	*203 " V. K. Khasnis, "
181 " R. B. Mohite, Rajewadi	204 " B. B. Konde, "
182 " G. K. Salunke, Poona	†205 " K. T. Jadhav, "
*183 " R. D. Salunke, "	

APPENDIX II.

प्रश्नपत्रिका.

मतदारांची लायकी.

- १ (अ) प्रौढ मतदानाचें तत्त्व आपणास पसंत आहे काय !
- (ब) असल्यास, सर्व प्रौढ स्त्री-पुरुषांना सध्यांच्या स्थितीत मतधिकार देणें तुम्हांस इष्ट वाटतें काय !
- (क) कसें नसेल, तर सर्व प्रौढ पुरुषांना मतधिकार द्यावा असें तुमचें मत आहे काय !
- २ (अ) मतधिकार मर्यादित करणें अवश्य आहे असें तुम्हांला वाटत असल्यास, मतदारांचें एकंदर लोकसंख्येशीं सरासरीनें किती प्रमाण असतें, याबद्दल तुम्हांला काहीं कोबळ कल्पना सुचवितां येईल काय !
- (ब) असल्यास किती !

* Orally examined.

† Orally examined but written statement not received.

APPENDIX II. — QUESTIONNAIRE

- ३ (अ) मतदानाची पात्रता मालमत्तेवर अगर मिळकतीवर अवलंबून ठेवल्यास, हें मालमत्तेचें अगर मिळकतीचें प्रमाण किती असावें ! (शेतसारा, जामिनीचा खंड, मक्ता अगर बलुनै, घरभाडे, कोणता तरी कर अगर पट्टी देणें, कांहीं विशिष्ट किमतीच्या जमिनीवर अगर घरावर स्वामित्व असणें, कांहीं ठराविक मर्यादेपर्यंत पगार, पेन्शन अगर मजुरी मिळविणें, इत्यादि सर्व गोष्टींचा मतदानाच्या लायकीच्या या कसोटीत अंतर्भाव होतो असें समजावें.)
- (ब) मतदानाची पात्रता केवळ मालमत्तेवर व मिळकतीवर अवलंबून असावी किंवा शिक्षण आदिकरून इतर गोष्टींवरही अवलंबून असावी !
- (क) शिक्षणाचा अंतर्भाव करावा असें तुम्हांस वाटत असल्यास, शिक्षण हें मतदानाच्या पात्रतेचें स्वतंत्र साधन म्हणून समजावें किंवा मालमत्ता अगर मिळकत व शिक्षण या दोहोनीं मिळून मतदानाची पात्रता सिद्ध होईल असें समजावें !
- (ड) दोन्हीही दृष्टीनें शिक्षणाचें प्रमाण आपल्या मते काय असावें !
- ४ (अ) स्त्रियांना मताधिकार द्यावा असें तुम्हांस वाटतें काय !
- (ब) तसें वाटत असल्यास, स्त्रियांकरितां शिक्षणाचें प्रमाण कमी करावें असें तुम्ही सुचवूं इच्छितां काय !
असल्यास, तें प्रमाण काय असावें !
- (क) मालमत्तेच्या अगर मिळकतीच्या बाबतीतही स्त्रियांना सत्त सवलती द्याव्या असें तुमचें मत आहे काय !
असल्यास, त्या कोणत्या द्याव्यात !
- (ड) किंवा, त्यांना मताधिकार मिळणें सुलभ व्हावें याविषयीं तुम्हांस इतर कांहीं सूचना करावयाच्या आहेत काय !
असल्यास, कोणत्या !
- ५ (अ) अस्पृश्य वर्ग [हरिजन], धनगर इत्यादि वर्गांकरितां मताधिकारासंबंधाच्या अटी इतरापेक्षा सौम्य कराव्या असें तुम्हांस वाटतें काय !
- (ब) असल्यास, कोणत्या रतिनें !
- ६ मतदानाचा अधिकार मिळण्यासाठीं वयाची कोणती मर्यादा ठेवावी !
- ७ (अ) कोणत्याही मतदाराची एकाद्या मतदारसंघांत नोंद होण्यास त्या मतदारसंघांत त्याचें राहण्याचें ठिकाण असणें अगर त्यानें कांहीं कालपर्यंत तेथें वसति केलेली असणें अशा प्रकारची कांहीं अट घालणें हें आपणांस जरूर वाटतें काय !
- (ब) तसें असल्यास, ही अट कोणती असावी !

मतदार-संघ.

- ८ (अ) मतदारसंघ कसे असावेत, म्ह० सामान्य अथवा विशिष्ट, यासंबंधीं आपण कांहीं सूचना करूं शकतां काय !

BHOR CONSTITUTION COMMITTEE

- (ब) सामान्य प्रादेशिक (territorial) मतदारसंघांचे ग्रामीण (rural) व नागर (urban) असे विभाग करावे असे आपणांस वाटते काय ?
- (क) तसे वाटत असल्यास, नागर मतदारसंघांत कोणत्या शहरांचा अगर गावांचा समावेश करावा ?
- (ड) नागर मतदारसंघ निराळे केल्यास त्यांतील मतदारांच्या लायकीसंबंधीच्या अटी ग्रामीण मतदारसंघांतील मतदारांच्या लायकीच्या अटींहून वेगळ्या असल्यात किंवा कसे ?
- (इ) तसे असल्यास, त्या अटी कोणत्या असल्यात ?
- (फ) या सामान्य (general) प्रादेशिक मतदारसंघांखेरीज इनामदार, व्यापारी, इत्यादि कांहीं वर्गांसाठी इतर विशेष (special) मतदारसंघ असावेत असे आपणांस वाटते काय ?
- (ग) असल्यास, कोणत्या वर्गांसाठी कसे मतदारसंघ निर्माण करावेत असे आपण सुचवाल ?
- (ह) प्रादेशिक मतदारसंघांतही हरिजन इत्यादि कांहीं जातींसाठी स्वतंत्र मतदारसंघ असावेत असे आपलें मत आहे काय ?
- (ज) असल्यास, या जाती कोणत्या ?
- (ल) जातिविशिष्ट मतदारसंघांचें तत्त्व मान्य नसल्यास, संयुक्त मतदारसंघांमध्ये कांहीं ठराविक जातीकरिता कांहीं जागा राखून ठेवाव्या असे आपलें मत आहे काय ?
- (त) असल्यास, या जाती कोणत्या व त्यांकरिता प्रत्येकीं आपण किती जागा राखून ठेवू इच्छितां ?
- (र) खियांकरितां कांहीं जागा राखून ठेवणें आपणांस इष्ट व अवश्य वाटते काय ?
- (स) तसे असल्यास, या जागा किती व त्या कोणत्या (सामान्य अगर खास) मतदारसंघांत राखून ठेवाव्यात ?
- ९ (अ) प्रत्येक मतदारसंघानें एकेका उमेदवाराची निवडणूक करावी असे आपणांस वाटते, कीं अल्पसंख्याकांच्या अथवा अल्पमतवाल्यांच्या संरक्षणाच्या दृष्टीनें कांहीं मतदारसंघांतून अधिक उमेदवारांची निवडणूक व्हावी असे आपणांस वाटते ?
- (ब) एकंदर बारा लोकनिष्पन्न सभासदांची वाटणी निरनिराळ्या मतदारसंघांत आपण कशी कराल ?

उमेदवारांची लायकी.

- १० (अ) निवडणुकीस उमेदवार म्हणून उभे राहणाऱ्या इसमास वय, मालमत्ता व मिळकत अगर शिक्षण या बाबतींत लायकीच्या अशा कांहीं सात अटी ठेवाव्या असे आपलें मत आहे काय ?
- (ब) तसे असल्यास, या अटी कोणत्या ?

APPENDIX III. — STATISTICAL INFORMATION

- (क) ज्या मतदारसंघांत उमेदवारांचे नांव मतदार या नात्याने नोंदविलेले असेल, त्याच मतदारसंघांत त्या उमेदवाराने निवडणुकीस उभे राहावे असे आपणांस वाटते काय !
- (ड) किंवा कोणत्याही मतदारसंघांत उमेदवार म्हणून उभे राहाण्यास त्यास मोकळीक असावी असे आपणांस वाटते !
- (इ) कोणत्याही उमेदवारास एकाद्या मतदारसंघांत निवडणुकीस उभे राहाण्यास त्या मतदारसंघांत त्याचे राहाण्याचे ठिकाण असणे अगर त्याने कांहीं काळपर्यंत तेथे वस्ति केलेली असणे अशा प्रकारची कांहीं अट घालणे आपणांस जरूर वाटते काय !
- (फ) तसे असल्यास, ही अट कोणती असावी !

APPENDIX III.

भोर संस्थानसंबंधी कांहीं माहिती.

(१)

सन १९३१ च्या शिरगणतीच्या रिपोर्टावरून भोर संस्थानची एकंदर लोकसंख्या व कांहीं ठळक ठळक जाती यांच्यासंबंधांचे आंकडे साली दिले आहेत:--

(पुढील म्हणजे सन १९४१ च्या शिरगणतीत सर्व हिंदुस्थानांत मिळून लोकसंख्येत सरासरीने शेंकडा १०.४ इतकी वाढ होईल असा अंदाज आहे.)

पुरुष ७०,१२२ स्त्रिया ७१,४२४ एकूण १,४१,५४६

जातवार व धर्मधार आंकडे.

ब्राह्मण	४,९७९	धनगर	४,६१९	मराठे व कुणबी	९२,३०३
कातकरी	३,७२२	ठाकूर	१,४०३	महार	१३,१००
इतर अस्पृश्य	१,८१८	एकूण हिंदु	१,३९,४३१	मुसलमान	१,५५८

साक्षरता-

	पुरुष	स्त्रिया	एकूण
साक्षर	४,२३७	७७८	५,०१५
निरक्षर	६५,८८५	७०,६४६	१,३६,५३१
एकूण	७०,१२२	७१,४२४	१,४१,५४६

बीस व विसांहून अधिक वयाचे लोक.

	पुरुष	स्त्रिया	एकूण
साक्षर	२,९६६	३८१	३,३४७
निरक्षर	३१,५१५	३७,३५५	६८,८७०
एकूण	३४,४८१	३७,७३६	७२,२१७

BHOR CONSTITUTION COMMITTEE

शहरें

नांव	लोकसंख्या
भोर	५,१८५
शिरवळ व पाली	५,६७३ (दोन्ही मिळून)

(२)

प्रत्येक तालुक्याची लोकसंख्या व जमिनीचें क्षेत्र.

तालुका	लोकसंख्या	क्षेत्र चौ. मेल
१ विचित्रगड भोर	३७,२५२ } ५,१०० }	१८०
२ राजगड	२६,६४५	२०२
३ प्रचंडगड	२०,६६४	२१३
४ पवनमावळ	२५,३७८	१६५
५ सुधागड	२६,५०७	१५०
	१,४१,५४६	९१०

(३)

भोर संस्थानच्या पांचही तालुक्यांत मालक या नात्यानें सारा देणारे लोक.

नंबर	तालुक्याचें नांव	सान्याची रकम				सारा देणाऱ्या मालकांची संख्या
		रुपये पांच पर्यंत	सहा ते दहा पर्यंत	अकरा ते पंधरा पर्यंत	सोळाचें पुढें	
१	विचित्रगड	३,६०८	१,९५२	१,०२८	१,१२२	७,७१०
२	राजगड	२,६३६	१,३९३	५८९	७४०	५,३५८
३	प्रचंडगड	१,९००	१,१७६	६४०	६७४	४,३९०
४	पवनमावळ	१,२७८	१,२७१	८६८	१,५४४	४,९६१
५	सुधागड	६४३	३६२	२३३	९०४	२,१४१
		१०,०६५	६,१५४	३,३५८	४,९८४	२४,५६१

(४)

**भोर म्युनिसिपालिटीच्या निवडणुकीस लागू असलेल्या मतदारांच्या
लायकीच्या अटी.**

१ वॉर्ड इलेक्शन.

- (अ) दरसाल एक रुपयाहून कमी नाही इतकी घरपट्टी भरणारे.
- (ब) दरसाल चार रुपयांहून कमी नाही इतकी पाणीपट्टी भरणारे (सवलत म्हणून ज्यांकडून दोन रु. घेण्यांत येतात अशा इसमांनाही मताचा हक्क आहे.)
- (क) दरसाल ३ रुपयांहून कमी नाही इतकी भंगीपट्टी भरणारे.
- (ड) दरसाल २४ रुपयांहून कमी नाही इतकें घरभाडें भरणारे.

२ मोहतर्फी इलेक्शन.

- (अ) वार्षिक एक रुपयाहून कमी नाही इतका मोहतर्फी भरणारे.

३ जनरल इलेक्शन.

- (ए) म्युट्रिक्युलेशन अगर स्कूलफायनल किंवा व्हर्नाक्युलर फायनल (मराठी सातवीच्या सर्टिफिकेटाची) परीक्षा पास झालेले.
- (बी) संस्थानची सनद धारण करणारे वकील.
- (सी) संस्थान सरकारकडून किंवा ब्रिटिश सरकारकडून मिळालेले किताब धारण करणारे.
- (डी) महिना साडेसात रुपयांहून कमी नाही इतकें पेंशन घेतलेले पेंशनर.
- (इ) असेसर ऑनररी मॅजिस्ट्रेट्स.
- (एफ) संस्थानचे सरदार व मानकरी.
- (जी) दरमहा पंधरा रुपयांपेक्षां कमी पगार नसलेले संस्थानचे व म्युनिसिपल कमिटीचे नोकर.
- (एच्) पाटल कुलकर्णी.
- (आय्) म्यु. हद्दीतील जमिनीचा सारा पंधरा रुपयांपेक्षां कमी नाही इतका भरणारे लोक.
- (जे) म्यु. हद्दीतील अशा जमिनीचा खंड दरसाल १०० रुपयांपेक्षां कमी नाही इतका देणारे खंडकरी.

**वरील अटींप्रमाणें भोर म्युनिसिपालिटीच्या मतदारपटावर नोंद
झालेल्या मतदारांची संख्या.**

(१) वॉर्ड इलेक्शन	५३४
(२) मोहतर्फी इलेक्शन	९३
(३) जनरल	३७८
	<hr/>
	एकूण १,००५

(५)

जमीनमालक, कुळें, इनामदार, घरमालक भाडेकरी इत्यादि संबंधीं माहिती.

दरबारकडून ज्या मुद्यांवर माहिती मागविली ते प्रथम देऊन त्यांजकडून आलेली माहिती कमवार पुढें दिली आहे:—

(१) सार्ली दिलेल्या कोष्टकांचे प्रमाणांत शेतसारा देणारे (अ) जमिनीचे मालक, (ब)

जमीन कसणारी कुळें तालुकानिहाय किती आहेत त्यांची संख्या:—

५ रुपयांपर्यंत सारा देणारा जमिनीचा मालक अगर इतक्या साऱ्याची जमीन कसणारे कूळ.

५ रुपयांचेवर व १० रुपयांपर्यंत सारा भरणारा जमिनीचा मालक अगर कूळ.

१० रुपयांचेवर व पंधरा रुपयांपर्यंत सारा भरणारा जमिनीचा मालक अगर कूळ.

१५ रुपयांपासून पुढें धारा भरणारा जमिनीचा मालक अगर कूळ.

(२) जे लोक दुमाल्याची जमीन अगर इनाम जमीन धारण करीत असतील म्हणजे ज्यांना अंशतः सारा जुडीरूपानें भरावा लागत असेल अगर ज्यांना सारा मुळींच भरावा लागत नसेल अशा लोकांची संख्या वरील कोष्टकांस अनुसरून. उदाहरणार्थ, ज्यांना पूर्ण अगर अंशतः साऱ्याची माफी नसती तर किमानपक्षीं पांच रुपयांपर्यंत अगर त्याहून अधिक सारा भरावा लागला असता असे जमिनीचे मालक अगर ती जमीन कसणारी कुळें यांची संख्या, तालुकानिहाय.

(३) ज्या खेडेंगांवांतील घराची अगर घराच्या भागाची किंमत रुपये २०० पर्यंत अगर त्याहून अधिक असूं शकेल अशा घरांचे मालक अगर भाडेकरी यांची संख्या तालुकानिहाय.

(४) ज्यांना तालुक्यांतून पन्नास रुपये अगर त्याहून अधिक क्याश अलावन्स मिळत असेल असे लोक.

(५) इनामदार, हक्कदार, इसाकतदार, स्रोत यांची संख्या तालुकानिहाय; मात्र या लोकांपैकी ज्यांना निदान ५० रुपये अगर त्याहून अधिक उत्पन्न मिळत आहे आणि गांवांकडून अगर तालुक्यांतून सदरची रक्कम अगर उत्पन्न पावत असल्यामुळें ज्यांचें नांव सरकार कागदीं मुख्य हिस्सेदार म्हणून अगर पोट-हिस्सेदार म्हणून दाखल आहे असे लोक.

(६) मॅडके धनगर— ३ रु. वार्षिक कर देणारे.

म्हस्के धनगर— ३ रु. वार्षिक कर देणारे.

(७) अस्पृश्य लोकांचे बाबतीत :

दोन ते चार रुपयांपर्यंत सारा भरणारे अगर जमीन करणारी कुळें.

चार ते सहा रुपयांपर्यंत सारा भरणारे अगर जमीन कसणारे.

सहा रुपयांहून अधिक सारा भरणारे मालक अगर जमीन कसणारी कुळें.

१०० रुपयांपर्यंत मालकीचें घर असणारे घरमालक अगर भाडेकरी.

(८) (क) प्रत्येक तालुक्याचा वसूल.

APPENDIX III. — STATISTICAL INFORMATION

या मुद्यावर दरबारने दिलेली माहिती पुढीलप्रमाणे:—

मुद्दा नंबर	विचित्रगड	राजगड	प्रचंडगड	पवनमावळ	सुधागड	एकूण
(१)	मालक अगर कुळें			मालक अगर कुळें		
[अ] जमीन मालक						
रु. १ ते ५	३,६०८	५०४	१,५४५	७८९	७२	६,५१८
" ६ ते १०	१,९५२	१,३२३	१,०१८	१,२६५	४९७	६,०५५
" ११ ते १५	१,०२८	५३०	५०८	९०८	३३८	३,३१२
" १५ चें पुढें	१,१२२	७०५	६३९	१,६२८	१,०९२	५,१८६
एकूण	७,७१०	३,०६२	३,७१०	४,५९०	१,९९९	२१,०७१
[ब] कुळें						
रु. १ ते ५		०	१,२७१		२२३	१,४९४
" ६ ते १०		६	९०८		६३६	१,५५०
" ११ ते १५		२	५१९		५२१	१,०४२
" १५ चें पुढें		११	८९०		९१०	१,८११
एकूण		१९	३,५८८		२,२९०	५,८९७
(२)	मालक अगर कुळें			मालक अगर कुळें		
[अ] डुमालदार अगर इनामजुडी भरणारे	८२					८२
	१,२७१					१,२७१
रु. १ ते ५		२११	१,५१८	४३७	४	२,१७०
" ६ ते १०		६४	२५१	२४४	११	५७०
" ११ ते १५		१६	१०२	११९	९	२४६
" १५ चें पुढें		४४	१०७	१७८	२१	३५०
एकूण	१,२५३	३३५	१,९७८	९७८	४५	४,६८९

BHOR CONSTITUTION COMMITTEE

मुद्दा नंबर	विचित्रगड	राजगड	प्रचंडगड	पवनमावळ	सुधागड	एकूण
(२)						
[ब] कुळें रु. १ ते ५		१	१,५४०		१	१,५४२
" ६ ते १०		०	२९६		३	२९९
" ११ ते १५		०	१३३		४	१३७
" १५ चे पुढें		१	२२३		५३	२७७
एकूण		२	२,१९२		६१	२,२५५
(३) २०० रु. चे पुढें किंमत असणारे घरमालकांची संख्या	१,९१८	१,५०१	१,०८१	१,५०१	३९३	६,३९४
भाडेकऱ्यांची संख्या		२	३		२६	३१
(४) ५० रु. पेक्षा अधिक कऱ्या अलावन्त मिळतो त्यांची संख्या	१६	१२	१५	६	१०	५९
(५) इनामदार, स्रोत वगैरे ५० रुपयापेक्षा जास्त हक्क मिळणारे	२२	४१	११	६८	१८	१६०
इसाफतदार	१२	०	११	०	६	२९
हक्कदार	६	०	०	०	स्रोत ७	१३
एकूण	४०	४१	२२	६८	३१	२०२
(६) मेंढके धनगर	०	०	१	०	०	१
म्हस्के "	३	१९	२१६	१४	६	२५८
एकूण	३	१९	२१७	१४	६	२५९
(७) अस्पृश्य	मालक			मालक		
[अ] मालक	अगर कुळें			अगर कुळें		
रु. २ ते ४ सारा भरणारे	६६	९२	६७	२१०	१९	४५४
" ४ ते ६	१९	३६	९	१३४	१७	२१५
" ६ चे पुढें	५०	९	२२	४९	४०	१७०
एकूण	१३५	१३७	९८	३९३	७६	८३९

APPENDIX III. — STATISTICAL INFORMATION

मुद्दा नंबर	विचित्रगड	राजगड	प्रचंडगड	पवनमावळ	सुधागड	एकूण
(७)						
[ब] कुळें						
रु. २ ते ४		९	६५		७३	१४७
रु. ४ ते ६		१	८		१४७	१५६
रु. ६ चे पुढें		०	२१		२०७	२२८
एकूण		१०	९४		४२७	५३१
[क] रु. १०० पर्यंत						
मालकीचें घर असणारे	१४४	१६८	५	११२	३०	४५९
भाडेकरी	०	०	१	०	१७	०
(८) तालुक्याचा वसूल	रु. ७८,८२८	रु. ५५,१४५	रु. ४८,११७	रु. ८१,३७१	रु. ७०,१८०	